

KIEZEN WE VOOR FOTO, FILM OF BETERE WERELD?

Het belang van de Centrale Eindtoets

De allereerste Cito-toets werd afgenomen in 1968. In de loop der jaren heeft de toets veel aan gewicht gewonnen, maar ook voor heel veel commotie gezorgd. De Cito-score was lang dé bepalende factor voor toelating tot het voortgezet onderwijs. Ongewenst, zo oordeelde men. Acht jaar onderwijs en een goed leerlingvolgsysteem moeten een genuanceerder advies mogelijk maken. Het schooladvies is nu leidend. Wel zijn alle scholen verplicht de Centrale Eindtoets te maken. Hoe waardevol is die toets nog?

De Centrale Eindtoets geeft inzicht in de reken- en taalvaardigheid van een leerling aan het einde van de basisschool. Aan beide aandachtsgebieden worden referentieniveaus gekoppeld, zodat een leerling kan zien of hij op het gewenste niveau functioneert. De uitslag van de toets is een hulpmiddel voor leerkracht, leerling en ouders om na te gaan of het schooladvies klopt.

VERSCHILLENDE TOETSEN

Met de verplichte deelname is ook het monopolie van het Cito op de eindtoets doorbroken. Nog steeds maakt het Cito in opdracht van het College van Toetsen en Examens (CvTE) de overheidstoets, maar inmiddels zijn er ook vijf andere 'geaccrediteerde' aanbieders actief (zie kader op pagina 13). De 'alternatieve' toetsaanbieders winnen aan populariteit.

Een op de vier scholen vindt dat de 'alternatieve' toets beter past bij de visie, het onderwijs en de leerlingpopulatie van die school. Vooral de IEP Eindtoets van bureau ICE doet het goed. In het eerste jaar maakten 7000 leerlingen (270 scholen) deze toets, dit jaar nemen 50.000 leerlingen (2000 scholen) deel aan deze toets. Opmerkelijk genoeg is van deze toets alleen een papieren versie (boekje) beschikbaar. Volgens toetsadviseur Noëlle Steeghs zorgt dit boekje ervoor dat de leerling zich beter kan concentreren. 'Hij

wordt niet afgeleid door andere materialen op tafel. Ook zorgen we dat de vragen goed aansluiten op de belevingswereld van de kinderen. Daarmee proberen we de kinderen heel erg op hun gemak te stellen. Leerlingen geven terug dat ze niet het gevoel hebben dat ze een toets aan het maken zijn. Ook is de toets minder talig, waardoor kinderen een rekenvraag minder snel verkeerd beantwoorden omdat ze de vraag niet goed hebben begrepen.'

Ook de digitale, adaptieve toetsen zitten in de lift. Vier van de zes aanbieders hebben inmiddels een adaptieve toets ontwikkeld. Met deze adaptieve toetsen proberen de makers de leerlingen meer op hun gemak te stellen; fout beantwoorde vragen worden gevolgd door een wat gemakkelijkere vraag, waarna de complexiteit weer langzaam toeneemt. Hiermee hopen de ontwikkelaars uiteindelijk een beter beeld van de leerling te krijgen. Grofweg zijn er twee vormen van adaptiviteit te onderscheiden: bij de ene vorm wordt na elk antwoord de vaardigheid van de leerling geschat en een vervolgvraag geselecteerd. Route 8 beschikt hierover. Bij andere digitale adaptieve toetsen volgt na beantwoording van een cluster van vragen een passende set nieuwe vragen. Alle aanbieders van digitale, adaptieve toetsen laten weten dit jaar verder gegroeid te zijn. Vorig jaar deden 17.769 leerlingen mee, nu ruim 22.500.

De uitslag van de Centrale Eindtoets kan alleen leiden tot een positieve bijstelling van het schooladvies dat voor 1 maart aan de

scholen voor voortgezet onderwijs is gestuurd. Het vo mag geen extra testen of toetsen afnemen. Ook mogen er geen extra gegevens worden geëist van de basisschool. Indien een leerling een (naar boven) bijgesteld schooladvies niet waarmaakt, heeft dit geen nadelige gevolgen voor het rendement in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Het oorspronkelijke advies is hierbij richtinggevend.

TOETSEN IJKEN

Toetsen die de minister heeft goedgekeurd, worden voor een periode van 4 jaar toegelaten. Wel worden de toetsen elk jaar gecontroleerd. In 2017 stelde staatssecretaris Dekker een onderzoek in naar de verschillen tussen de drie grootste toetsaanbieders. Rekening houdend met leerlinggewichten, regio- en populatieverschillen bleek Route 8 lager te adviseren en bureau ICE met IEP Eindtoets juist hoger. Daarop besloot het ministerie om de toetsen te ijken, 'op een gezamenlijke schaal te kalibreren'. Nu zijn in alle toetsen bepaalde ankervragen opgenomen. Ook wil het ministerie dat aanbieders dezelfde adviescategorieën hanteren en indien gewenst dubbel advies geven, bijvoorbeeld vmbo-t/havo.

WEL OF NIET OEFENEN?

Zonder uitzondering zeggen alle toetsaanbieders dat het veelvuldig en expliciet oefenen van de toetsvragen niet nodig en zelfs niet gewenst is. Alleen een kennismaking met de manier van vragen stellen raden ze aan. Acht jaar onderwijs kun je niet in korte tijd bijwerken, is de algemene opinie, en te veel focus op de toets verhoogt alleen maar de 'examenstress', met alle nadelige gevolgen van dien. Leerlingen die al stressgevoelig zijn, worden hier extra de dupe van.

Veel ouders daarentegen en ook sommige scholen lijken deze adviezen in de wind te slaan. Eindtoetstrainers rijzen als paddenstoelen uit de grond. Op internet zijn talloze websites te vinden voor het oefenen van de Cito-toets, zoals die nog vaak genoemd wordt. De prijzen variëren van 25 euro per maand tot 150 euro of meer per pakket. Naar de kwaliteit en de effectiviteit van dergelijke oefenpakketten blijft het gissen. Noch de eindtoetsaanbieders, noch de (digitale) bijlesinstituten, noch de 'toetstrainers' kennen het effect van de trainingen die ze aanbieden. Bij intelligentietests vermoeden psychologen dat je tot wel 10 procent hoger kunt scoren door jezelf goed te trainen. Je wordt er niet slimmer van, maar je scoort op de tests wel aanzienlijk hoger. Net

zoals bij de Centrale Eindtoets heeft de intelligentietoets ook vaste onderdelen. Cijferreeksen, figuren, analogieën en bijvoorbeeld syllogismen, je kunt ze vergelijken met de vaste domeinen op het gebied van taal en rekenen uit de eindtoets.

De meeste toetstrainers zijn niet bereikbaar voor commentaar of bellen niet terug. Marc Sanders van JuniorEinstein.nl kent het effect ook niet, maar is er wel benieuwd naar: 'Nee, empirisch bewijs hebben we niet, maar wel anekdotisch bewijs. We ontvangen tientallen mailtjes van ouders die vertellen dat hun kind boven verwachting heeft gescoord. Toch wil ik zelf ook heel graag een hard bewijs. Eind dit jaar beginnen we met het onderzoek. De persoon die het onderzoek moet uitvoeren, is nu met zwangerschapsverlof.'

Ook quizvrageninstituut Ssula adverteert op de openingspagina met: 'Spelenderwijs kennismaken met de Cito-vraagstelling. Volgens een woordvoerder is Ssula bezig met het opzetten van een onderzoek naar de effecten van het oefenen van de Cito-vragen, maar beschikt het op dit moment nog niet over resultaten.

GEVOELIG

Praten over de Eindtoets ligt gevoelig in onderwijsland. Een rondgang langs de Amsterdamse basisscholen levert veel ontwijkende antwoorden op. Arno Methorst van basisschool De Rivieren is wel bereid zijn mening te geven: 'Of oefenen veel gebeurt? Je hoort wel eens wat, maar ik denk niet dat er een school is, die dat gaat beamen. Dan geef je toch een kijkje in je eigen keuken. Dat willen de meeste scholen niet. Ook wij hebben twee leerlingen die naar zo'n bijlesinstituut gaan. Ik weet niet of ze er baat bij hebben. Wij oefenen in ieder geval niet nadrukkelijk. Wij analyseren alle tussentijdse toetsen en op basis daarvan stellen we ons

Wij volgen
de leerlingen
acht jaar en dat
is voor ons
voldoende.

onderwijs bij. Voor de eindtoets hebben we gekozen voor de AMN-toets. De adaptiviteit spreekt ons aan en wij hebben al goede ervaringen met de po-vo-toets van hetzelfde instituut.’

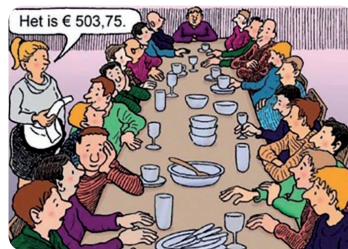
Tom Snelting, directeur van de Prof. dr. H. Kraemerschool gelegen in de Amsterdamse wijk Osdorp, is nog uitgesprokener als het gaat om het structureel oefenen van de eindtoets. ‘Nee, dat doen wij niet. Wij volgen de leerlingen acht jaar en dat is voor ons voldoende. Wel zien we een explosieve stijging van het aantal huiswerkinstituten dat deze toetsen aanbiedt. Maar een varken wordt niet vetter als je hem vaker weegt. Natuurlijk zullen deze kinderen iets beter presteren op de Eindtoets, maar uiteindelijk hebben ze daar alleen zichzelf mee en vallen ze vroeg of laat door de mand. Wij zien veel liever dat ouders en kinderen de vrije tijd nuttig besteden. Trek eropuit, ga naar het bos, ga naar het strand, ga samen winkelen, doe samen ervaringen op. Ook van die alledaagse dingen leer je enorm veel. Goed voor je woordenschat, goed voor je rekenvaardigheid (je wilt toch weten hoe groot die korting is) en goed voor je gevoel. De Eindtoets is een prima instrument, maar we moeten het belang ervan niet overdrijven.’

VERRASSENDE UITSLAGEN

Het komt geregeld voor dat kinderen die normaal gesproken hoge cijfers halen slecht of matig scoren op de eindtoets. Ouders begrijpen vaak niet hoe dat kan. Volgens het CvTE laat dat verschijnsel zich wel verklaren, al zal de exacte oorzaak per kind verschillen. Eindtoetsen zijn anders dan methodetoetsen. De methodetoetsen zijn bedoeld om te controleren of de leerlingen de behandelde lesstof beheersen. De vragen in de eindtoetsen lopen op in moeilijkheidsgraad, behandelen een langere leerperiode en hebben een andere, generieke vraagstelling. Daarmee proberen de testers het leerpotentieel van leerlingen in kaart te brengen. Overigens kan ook het tegenovergestelde gebeuren: slechte schoolprestaties maar wel hoge eindtoetsscores. Deze onderpresterende leerlingen hebben het overduidelijk niet

WAARIN VERSCHILLEN DE TOETSEN VAN ELKAAR?

Het ministerie legt vast wat er minimaal moet worden getoetst, maar de particuliere toetsers mogen zelf beslissen hoe ze toetsen en wat ze daaraan toevoegen. Zo is werkwoordspelling in alle toetsen een verplicht onderdeel, maar beslist het bureau of ze dat in open of meerkeuzevragen testen en in korte of in lange teksten. En ze mogen dus onderdelen toevoegen. In de volledig digitale Route 8-toets is luistervaardigheid een belangrijk onderdeel, terwijl dat in andere toetsen niet terugkomt.

25 vrienden gaan uit eten. Na afloop delen ze de rekening van € 503,75. Ze betalen allemaal evenveel. Hoeveel euro moet ieder betalen?
 € 23,75
 € 35
 € 20,15
 € 21,50 Bron: Centrale Eindtoets 2017

In de zandbak zit een laag van 20 centimeter zand. Hoeveel cm^3 zit er ongeveer in?
 8000 cm^3
 200 cm^3
 200.000 cm^3
 400.000 cm^3

Bron: Centrale Eindtoets 2016

In welke zin zijn de woorden tussen haakjes allebei goed gespeld?

- (Wachtte) hij op jou of (reedt) hij alvast naar huis?
- (Wachte) hij op jou of (reedt) hij alvast naar huis?
- (Wachte) hij op jou of (reed) hij alvast naar huis?
- (Wachtte) hij op jou of (reed) hij alvast naar huis?

Bron: Centrale Eindtoets 2016

naar hun zin op school. Zonder de eindtoets was dit gegeven niet aan het licht gekomen. Een goed gesprek met deze leerlingen werpt wellicht enig licht op de reden van het onderpresteren.

FOTO, FILM OF BETERE WERELD

Sinds 2015 is het oordeel van de leerkracht leidend. Het advies, dat alle leerlingen in groep 8 in februari krijgen, is nu ‘gebaseerd op de film, niet op de foto’, zoals voorstanders van dit systeem zeggen. Critici zeggen dat de huidige werkwijze in het voordeel is van kinderen van hoogopgeleide, mondige ouders. Zij zouden eerder het voordeel van de twijfel krijgen van leerkrachten. Ook zijn hun ouders in staat om met allerlei bijlessen de grootste

plooien glad te strijken. Volgens deze critici geeft de eindtoets een objectiever beeld.

Ook het ministerie blijft een groot voorstander van de Centrale Eindtoets. Zonder deze objectieve toets blijven veel zaken ongewis. Op het CvTE-congres medio vorig jaar betoogde Arnold Jonk, plaatsvervangend inspecteur-generaal van de onderwijsinspectie, dat hij tegen afschaffing van de eindtoets is. Hij onderschrijft de nadelen (momentopname, nadruk op cognitie en het zorgt voor strategisch gedrag door de koppeling met schoolevaluatie), maar de voordelen zijn groter, vindt hij. De eindtoets biedt volgens hem leerlingen meer gelijke kansen. Ook weet hij dat hoogopgeleide ouders vaker een hoger schooladvies voor hun kinderen bedingen, maar de eindtoets kan dit corrigeren, denkt Jonk. Ook acht hij de toets geschikt om slecht presterende scholen op te sporen. Hoewel je lage eindtoetsgemiddelden zeker niet moet verwarren met geringe toegevoegde waarde. Iedere school heeft zijn eigen unieke bestaansrecht.

Hoogopgeleide ouders bedingen vaker een hoger schooladvies voor hun kinderen.

Op datzelfde congres sprak Claire Boonstra, een verklaard tegenstander van de deze vorm van toetsen, want het leidt volgens haar tot verkeerde veronderstellingen. Boonstra studeerde aan de TU Delft en is groot geworden met haar succesvolle augmented reality start-up Layar. Tegenwoordig zet ze zich in voor beter onderwijs. Ze hield het publiek twee werelden voor. In wereld A geldt 'hogere pres-teren is beter', in wereld B gaat het om 'het vervullen van je potentieel en samen een betere wereld maken'. De toehoorders kozen vrijwel unaniem voor wereld B. Maar, mede door het belang dat aan de eindtoets wordt gehecht, leven we in wereld A, aldus Boonstra. De eindtoets leidt volgens haar dus niet tot een betere wereld. Zeker niet als huiswerkinstututen en bijlesdiensten de kansen verder vertroebelen, is haar stellige overtuiging. We lijken nog een wereld te gaan te hebben!

TEKST FRANK STIENISSEN
FOTOGRAFIE AANGELEVERDE ILLUSTRATIES

KEUZEMOGELIJKHEDEN VERPLICHTE EINDTOETS BASISCHOOL

Scholen kunnen voor de verplichte eindtoets kiezen uit de Centrale Eindtoets van de overheid of een andere eindtoets die de minister heeft toegelaten. Scholen kunnen dit schooljaar kiezen uit de volgende zes eindtoetsen:

- De **Centrale Eindtoets** wordt door **Cito** gemaakt, in opdracht van het College van Toetsen en Examens (CvTE), een overheidsorgaan. Vanaf 2018 heeft deze toets twee varianten. De papieren Centrale Eindtoets op één niveau en de digitale adaptieve Centrale Eindtoets. Optioneel is het onderdeel wereldoriëntatie. De toets duurt 3 x 2 uur, verdeeld over drie dagen.
- **ROUTE 8**, een digitale, adaptieve eindtoets van **A-VISION**. ROUTE 8 wordt via internet afgenomen op een computer, laptop of tablet. De toets bevat naast de verplichte onderdelen ook het optionele onderdeel persoonlijk functioneren. Er zijn alleen multiplechoicevragen. De toets past zich aan het niveau van de leerling aan; na een fout beantwoorde vraag krijgt deze een gemakkelijkere vraag. Ook het aantal vragen is afhankelijk van de leerling die de toets maakt.
- De **IEP Eindtoets** van **Bureau ICE**. De IEP Eindtoets meet alleen de verplichte vaardigheden Nederlandse taal en rekenen. Er zijn multiplechoicevragen en open vragen. De toets wordt op twee ochtenden afgenomen. Op beide ochtenden komt zowel een taal- als een rekengedeelte aan bod. Voor ieder deel krijgt de leerling een uur de tijd. De vragen zijn voor alle kinderen gelijk.
- De **AMN Eindtoets** werd in 2017 voor het eerst aangeboden. De toets is adaptief en heeft een bladerfunctie. Leerlingen kunnen dus vooruit en terugbladeren tijdens de toets. Als optie kan ook Aansluiting PO-VO worden afgenomen. Dit instrument brengt capaciteiten, interesses, gedrag en houding van de leerling in kaart.
- **CESAN** biedt de **Eindtoets op papier** aan. De visie van CESAN is dat de toets sober en helder moet worden gehouden zodat kinderen niet worden afgeleid. Naast de verplichte onderdelen wordt ook de kennis van sociale media getest met deze toets. Vanwege de geringe belangstelling wordt de toets niet aangeboden in 2018.
- De **DIA Eindtoets** meet digitaal de verplichte onderdelen Nederlandse taal en rekenen en kan in één dag worden afgenomen. In het onderdeel rekenen wordt veel beeld gebruikt zodat de taal geen struikelblok vormt.